

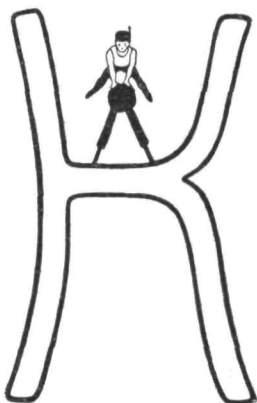

SVEN HEDIN — F. PALNAK:

Za morjem.

(Konec.)

11. SKALNATO GOROVJE.

Kotomaj je končal viteški »Bivol« svoj govor, ko obstoji vlak na veliki postaji. Indijanec vstane, pokima važno in lahko v pozdrav in v trenutku je že izginil med množico tam zunaj. Namesto njega pa je vstopil učen prirodoslovec ter sedel na isti prostor. Prašan in truden je bil, uredil svoje kovčege in prtljago in zdaj je bil zadovoljen, da lahko malo počije.

Kot prirodoslovec, ki je navajen ostro opazovati, je kmalu spoznal v Ivanu Evropejca, in vlak še ni prekoračil meje Kansasa in Kolorado, ko mu je že moral Ivan poročati o svojih dogodkih in

načrtih.

Tedaj se dvigne na zahodu dežele svetlorumena stena, ki so nje robovi v oblake zakriti vršaci. Ivan, ki je postal ob žalostnem pripovedovanju Indijančevem in ob enakomernosti brezkončne prerije že pobit, oživi zopet, ko ugleda sveže, hladne vrhove skalnatega gorovja ter začne izpraševati svojega sopotnika, kaj je njega prineslo na daljni zapad.

»Dobil sem državno podporo,« razlaga učenjak, »da nabiram po državah na zapadu rastline in živali, da pa mi ne zmanjka drobiža, potujem kolikor mogoče poceni. Ampak rad imam to veliko, lepo Ameriko. Ali še niste zapazili, kako v velikem je tu vse napravljeno, pa naj je že naredil Bog ali ljudje? Če vidite to-le Skalnato gorovje in njegovo nadaljevanje, Ande v Južni Ameriki, je to kar najdaljše gorovje na vsej zemlji. Če se peljete čez reko Misisipi-Misuri, že slišite, da je to najdaljša reka, kar jih je. Če se vozite s parnikom po Kanadskih jezerih, zveste, da so to največja

sladkovodna jezera na vsem svetu. In ta mnoga velika mesta, ki so zrasla v sto, kvečjemu v dvesto letih iz nič! Te železnice, ti mogočni mostovi, ti neizčrpn prirodn zakladi in ta vsesvetovna trgovina! Kako probujeno in delavno je to ljudstvo, kako hitro se tu vse razvija, koliko živahnješe je tu življenje kot v starem svetu, v trudni Evropi, odkoder je šlo na milijone ljudi sem, da si izboljšajo svojo usodo.«

Ivan si je mislil pri sebi, kako prenašlo sodi ta učenjak; zakaj njegove dosedanje izkušnje so že jako ohladile njegovo prvo navdušenje za novi svet. Pa sram ga je bilo, da bi to priznal, zato je rekel samo: »Lepo je videti, kako vedno natančneje se kaže Skalnato gorovje, in grebeni so jasnejši, čim bliže jim prihajamo.«

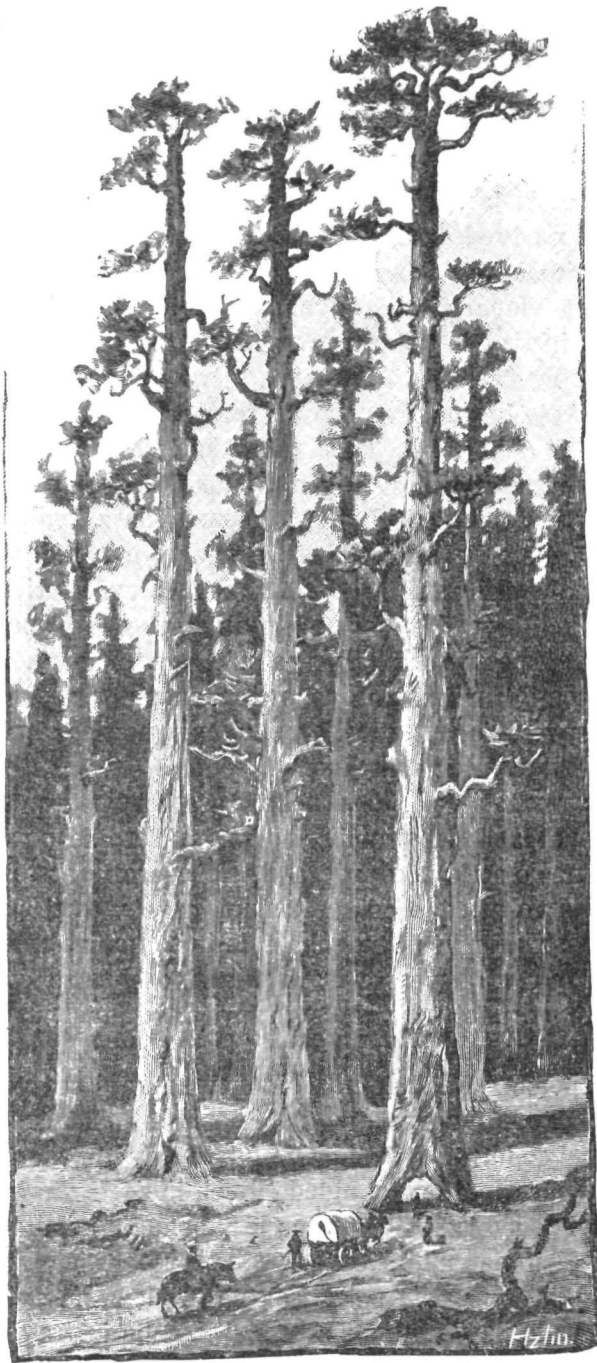
»Seveda! Že na teku vlaka spoznate, da gremo navzgor. Glejte, kako prehajajo prerije počasi v bregovito znožje! Kmalu preidemo v svet, kjer raste dobje in mahagoni. Šele višje zgoraj pokrivajo tla krasni iglasti gozdovi, in ob potokih in rekah rasto vrbe in jelše, kakor pri nas doma.«

»Vi kot prirodoslovec mi pač lahko poveste: Na Mišigenskem jezeru mi je pravil neki čolnar, da so tu na zapadu drevesa, ki so visoka nad sto metrov. Ali je to res?«

»Prav res! Vaš znanec je imel v mislih bržkone obe vrsti iz družine iglavcev, ki ju imenujemo mamutova drevesa, ker so velikani v rastlinstvu, kakor mamut v živalstvu. Oboji rasto v Kaliforniji, na zapadnem pobočju Siere Nevade. Če gledate na ta, v nebo kipeča drevesa, mislite, da ne rasto nič za drugega, kot da zro njihovi vrhovi prosto čez grebene Obrežnega gorovja prosto na Tihi ocean. Eden teh velikanov, ki je že dolgo podrt, je bil visok 144 metrov in je imel pri tleh 35 metrov obsega! Rekli so mu »gozdni oče«. Njegovo deblo je bilo votlo. Pravtako votlo je bilo pri drugem podrtem mamutovem drevesu, ki mu pravijo »jahalnica«, ker jahaš na konju lahko daleč vanje. Ta drevesa so stara bojda več tisoč let. Ko bi znala govoriti! Ali pa če bi imela napisane na svojih letnih kolobarjih vse dogodke, ki so se zgodili v tem času v njih okolici! Videla so prihajati in odhajati rdečekožce rod za rod. Za njimi so prišli beli. Pred kratkim — bi rekla mamutova drevesa; zakaj kaj jim je starost nekaj stoletij! Prostor v Sieri Nevadi, kjer stoje ti zadnji drevesni velikani, je last vsega naroda. Nihče jih ne sme posekati. Če bi jih ne varoval zakon, bi se jim godilo, kakor bizonom in Indijancem.«

»Ali so tu v Skalnatem gorovju tudi take narodne lastine?«

»Da, Narodni park. To vam je čudež! Cele knjige so že pisali o njem. V njegovih dolinah izvira kakih štirisoč vročih vrelcev in kakih sto geizirov, presihajočih vodometov z vročo vodo. Geizir »Velikan« meče vodo blizo sto metrov visoko, in »Stari, zvesti geizir« meče vodo vsako uro. Razentega je v parku še drugih zanimivosti, čreda bizonov, antilope in jeleni so tu varni pred lovci. Tudi bober je svoboden na obrežju reke.«

Mamutova drevesa

12. MEDVED GRISLI.

»Ali je v Skalnatem gorovju tudi kaj nevarnih zveri?« vpraša Ivan prirodoslovca, ko je sopihal vlak navkreber v temno dolino.

»Gotovo! Največji med njimi je medved grisli. Tako strašno sicer ni nevaren in je gotovo boljši kot njegov glas. Če ga pustiš v miru, ne stori človeku nič žalega, in še, če ga napadeš, zbeži. Če pa je ranjen in vidi svoje zasledovalce blizu, pa je strašen. To je najmočnejša žival v okolici, in v prejšnjih časih je bil znak največje hrabrosti, če je nosil kdo okolo vratu nanizane medvedove zobe in kremplje.

»Lepo je videti žival, ko stopica po gozdu in goščavi, kjer se smatra za neomejenega vladarja vseh živali na svetu. Grisli medved je časih rjav, časih siv, in sivi so neki nevarnejši kot rjavi. Večji je kot naš rjavi medved in je dolg časih do 2½ metra. Drugače pa živi kakor navadni medved, ima svoje brloge, žre jagode, lesnike, orehe in korenine, pobija pa tudi živali in je dober ribič. Tu se ravno spominjam neke lovske zgodbe.

»Bel lovec bi rad dobil medveda grislija, in mlad Indijanec ga odvede na kraj, kamor je eden hodil. Lovca sta nastavila za vabo ubitega jelena ter se skrila za malo skalo. Indijanec je poznal medvedove navade in ni se zmotil. Kmalu prihlasta iz gozda velik medved; pri hoji je bil tako smešen, da se beli lovec ne more vzdržati smeha. Indijanec pa ostane tih in resen. Medved postoja, voha v zraku ter se ozira na vse plati, če ni nobene nevarnosti. Kar obstane na nekem mestu, povoha svoje prednje šape, se vrže na zemljo ter se valja nekaj časa po tleh; bržkone se je hotel namazati s kako dišečo rastlino.

»Potem gre počasi dalje. Čez nekaj časa sede na tla, se popraska po kožuhu, pregleda šape ter si obliže podplate. Nato se popraska z zadnjo šapo za ušesom. Ko se je tako pripravil, steče proti prostoru, kjer je ležal jelen. Ko vidi žival pred seboj, se začudi, sede v vsej svoji dolgosti na zadnje noge, postrize z ušesi, naguba čelo in se kar ne more odločiti. Naposled le uvidi, da je jelen mrtev, gre previdno bliže ter ga vsega ovoha. Obrne ga tudi na drugo stran, da se prepriča, če je jelen res mrtev.

»Naprej pa ni utegnil pregledovati. Lovec izproži, medved se zdrzne, pa se kar spet popne na zadnje noge. Lovec napravi pravtako ter se prav neprevidno pokaže izza zavetja, ne da bi poslušal Indijančevega nasveta, ki mu je pravil, naj se hitro skrije, ker bo zdaj medved napadal. In že je bilo prepozno! Ranjena žival komaj ugleda lovca in se že zapraši proti njemu. Zdaj je videl lovec svojo rešitev edino le v begu, in minuto pozneje sta že sedela z Indijancem na veji debelega hrasta. Tu nabašeta zopet vsak svojo puško, medved pa je po treh poizkušal, da pripleza na drevo. Dve krogli ga prebodeta, pade na tla, koplje s kremplji zemljo in travo ter obleži naposled mrtev.«

»To pa vendar ni prav, da streljajo te kralje Skalnatega gorovja kar iz veselja do lova. Bržkone so že tudi obsojeni, da pojdejo isto pot kakor Indijanci in bizoni.«

»No, tako kmalu še ne! Ti se že dalje vzdrže v nepristopnih gorskih krajih in neobljudenih delih Kanade. Pa prav že ni na noben način, da jih uničujejo tako brez potrebe. Slišal sem, da si je vzel neki potnik mladega medveda grislija s seboj v Evropo, in ta medved je bil ljubljenelec vseh na ladji. Žrl je, kar so mu dali, ter se je igral z mornarji. Mlado antilopo, ki mu je bila družica, je imel najrajši. Ko so ju v Evropi izkrcali ter ju peljali po cesti, napade mesarski pes antilopo. Medved na verigi vidi, v kakšni nevarnosti je njegova prijateljica, se iztrga svojemu vodniku, skoči na psa ter ga pošteno razmrcvari. — Ali ni to lepo od živali brez razuma? Tu bi se lahko učili lovci!«

13. JAGVAR IN PUMA.

»Morebiti pravite prav,« reče Ivan čez nekaj časa, »da je v Ameriki vse imenitno. Ampak, kar se tiče živali, to ne velja; levov in tigrov tu ni.«

»Ne, namesto njih pa sta jagvar in puma. Oba sta najti bolj pogosto v Južni, kakor v Severni Ameriki. Tukaj je jagvar le še v jugozapadnih državah in v Mehiki. Oba živita ob gozdnih robovih in po visoki travi, kjer drvé za njimi napol divji jezdec, jih love z zanjko ter vlečejo toliko časa poleg konja, da se zaduše. Jagvar je rad tudi v goščavi po obrežjih rek in močvirij. Ostaja na tleh, drzni in vitki puma pa pleza za opicami tudi po drevju. Z velikim krikom, da svare tovariše, beže opice od drevesa do drevesa, a puma jim sledi tudi tam, spolzne do konca šibke veje ter skoči od tu na bližnjo vejo sosednega drevesa. Oba sta krvoločni ujedí, pa jagvar je večji, močnejši in divjejši. Puma postane krotek kot pes, samo da mu gospodar ne sme preveč zaupati, če se igra z njim. Puma se skrije za šalo, ko pa si gospodar najmanj misli, skoči nanj; no, meni bi taka prijaznost že ne bila ravno všeč.

»Puma ne napada človeka; pred jagvarjem pa ni varen. Oba sta sovražnika čred; puma sicer ne trga navadno večjih živali kot so ovce, jagvar pa krade tudi konje, mule in mlado govedo. Na lov hodi le podnevi ali pa v mesečini; puma lovi zvečer in ponoči. Puma je temen, rdečkastorumen, jagvar pa ima po rjastem kožuhu temne maroge in kolobarje. Pumovi mladiči so prav ljubke živalce kakor mlade mačke, samo da večji. Spregledajo šele po desetih dneh. Potem začno kobacati okolo, padajo pri vsakem drugem koraku ter plezajo po starki. Kmalu pa stoje krepko na nogah in se igrajo kakor mlade mačke s starkinim repom.

»Jagvar je zvit lovec in jako potrpežljiv in vztrajen. Počene kakor mačka in opazuje iz zasede v goščavi z nepremičnim pogledom izbrano žrtev. Jako spretno se priplazi blizu in ko misli, da pogodi, skoči, pregrizne antilopi, ovci ali povodnji svinji na vratu žile ter zavleče svoj plen v goščavo. Male živali požre s kožo in kostmi. Pri konju pa žre, kolikor more, potem pa gre v goščavo spat. Ko se zbudi, se vrne k mrhovini, kakor dela to tudi tiger v Indiji.

»V Južni Ameriki so raztrgali na neki cesti jagavrji v petdesetih letih dvajset Indijancev. Če se človek zmisli, da kriči in razsaja nad zverjo, je rešen. Drugače pa je izgubljen. Zakaj če ostane tudi pri življenju, so rane, ki jih je zadala zver s svojimi topimi kremplji in zobmi, strašne in nevarne. V Južni Ameriki love Indijanci jagvarja na ta-le način: Svojo levico ovijejo z ovčjo kožo. V desnici pa drže dolg, oster, dvorezen meč. Tako pripravljeni poiščejo jagvarja, ki ga spode psi. Ko se dvigne na zadnje noge kakor medved ter gre proti Indijancu, mu pomoli ta svojo levico, da se zagrizе vanjo, v istem trenutku pa ga zabode z nožem v srce.

»Neki potnik mi je pravil čedno zgodnico o jagvarju. Na bregu neke južnoameriške reke so se ustavili evropejski pomorščaki k počitku. Hipoma vidijo, kako plava po vodi z onega brega proti njim jagvar. Hitro pograbijo puške, poskačejo v čoln ter mu veslajo naproti. Strel počī, jagvar je tudi zadet, pa se za to čisto nič ne zmeni, pač pa spleza k njim v čoln brez strahu pred mornarji, ki so ga obdelavali z vesli. Ko skoči jagvar v čoln, se zazdi posadki najbolj pametno, da poskočijo zdaj sami v vodo ter plavajo na suho. Jagvar pa obsedi v čolnu, ki ga nese s seboj naprej po reki. Nižje spodaj so ujeli drugi pomorščaki čoln, in zdaj si namisli jagvar, da skoči v vodo, plava h kraju ter se izgubi v goščavo. Vsekakor se je pošteno obnesel, da je ostal živ vzlic obema posadkama.«

14. KANJONI REKE KOLORADO.

Vlak je nadaljeval svojo šumno vožnjo naprej skozi gorovje. Temne, divje soteske so se odpirale na obeh straneh njegovega pota. Enakomerno drdranje koles po progi je uspavalo, in naša znanca sta napravila, kakor drugi popotniki, ter se zleknila v svoje kote.

Ko pa je vlekla neutrudna lokomotiva svojo težko vrsto voz čez visok most, ter je začel peti odmev v drugačnih, jasnejših napevih kot do zdaj ravnokar v ozki dolini, je postalo v vozu zopet živahnejše. Potniki so se ozirali skozi okna ter zrlī v globok zevajoč prepad pod seboj, kakor da vozi vlak v zraku kam gor proti nebu.

Prirodoslovec si našge smodko ter začne zopet pripovedovati svojemu hvaležnemu poslušalcu.

»Zdaj se vozimo čez en izvirek reke Kolorado. Ti izvirkī se pač ne strinjajo z mojo prejšno trditvijo, kako veličastno da je vse v Ameriki. Vzlic temu se lahko prepričate, da se ne more primerjati nič na svetu z velikimi kanjoni reke Kolorado. Lahko mi pripovedujete o ognjenikih, o koralnih otokih, o najvišjih zemeljskih vrhuncih, o najgloblji morski globini, o naših sinjih Alpah v Evropi in o najtemnejših gozdih afriških, peljite me po svetu, kamor hočete, vedno bom trdil, da nima svet ničesar, kar bi se dalo primerjati s temi veličastnimi, prelepimi kanjoni.

»Čujte! Ta reka, katere voda se izliva v Mehikanski zaliv, nastaja iz vsepolno potokov, ki prihajajo iz deževnatih, visoko ležečih krajev Skalatega gorovja. Ko zapusti združena reka Utaho ter prestopi v Arizono,

prestopi v suho planoto in tu se je zajedla skoro dva kilometra globoko v apnenec. Kameni skladi so naloženi vodoravno, in vodna sila je s pomočjo proda in valečih se skal izbrusila sčasoma vso to vrsto skladov. Od začetka sveta je opravljala vedno ta posel, in ta čas računimo na milijone let. Priznati moramo, da je čas, teh šesttisoč let, kar jih pozna človeška zgodovina, komaj zadnja sekunda v času večnosti.«

»Oprostite, ne razumem popolnoma vsega, kar pravite.«

»Pazite: tam, kjer zmanjka zaradi pomanjkanja dokazov zgodovinarju niti, ki drži v najstarejše dobe, priče geolog, mož, ki se peča z vedo o stvarstvu sveta. To, kar imenuje zgodovinar prastaro dobo, je geologu najnovejši in najmlajši čas. Zgodovinar se giblje v letih s 365 dnevi, geolog pa je zadovoljen šele z dobami tisoč in milijon let. Priznati morate, da za vodo nikakor ni lahko delo, da si izdolbe dvetisoč metrov globoko strugo v trdo kamenje. In ta struga, ta kanjon je dolg nad tristo kilometrov in širok sedem do osem kilometrov! —

»S svojim delom je izrezala reka zemlji pokrajine, da postaja gledalcu kar tesno, če misli nanje. Kaj so proti temu slike, ki jih je že gledal! Ko je stal v znožju Alp, je zrl na večno zasnežene vrhove in skalnate grebene. Če pa stoji na robu kanjona Kolorado, zre navzdol ter vidi le zevajočo praznoto. Na drugi strani te doline pa se dvigajo strme pečine zdaj navpično, zdaj v rahlih pobočjih. V steno pa so vdolbene jame in votline. Ob njih pa mole naprej skale kakor stolpi in stolpiči. Navpične stene so najbolj temne, sploh pa žaré v rdečem, rumenem, svetlejšem in temnejšem rjavem, in solnce zlati s svojimi žarki vso to veličastno puščo. Nobena tratica, nobeno rastlinje ne prinese v te navpične stene zelenja. Le tuptam pobarva z zelenjem kaka jelka s svojim vrhom nad robom prepada, in njeni češarki padajo v globino.

»Zgodaj zjutraj, ko je zrak po nočnem hladu čist in jasen, ter je solnce že vzšlo, leži kanjon še v temni temini, in za ožarjenimi skalami in stebri leži senca, temna kakor saje. V mirni noči, ko obliva ščip zemljo s svojo srebrno mesečino, leži kanjon v najglobjem molku. Niti reke spodaj ni čuti, predaleč je. Kakor v pravljici se zdi človeku, ki to gleda. Kakor da je v začaranem svetu, v pravi deveti deželi, mu je, in da mora stopiti čez rob prepada, da poleti na perutih tja na ono stran, kjer se mu vidijo pravljčni gradovi.«

»To pač mora biti krasno! Ampak v par minutah smo v mestu ob Solnem jezeru, in tam ste namenjeni izstopiti. H Kolorado kanjonu ne pridem le nikdar. Vsekakor pa vam hvala lepa za vaše razlage — in z bogom!«

Učenjak, ki se je čisto izgubil v podobah svoje domišljije, je zbral svojo prtljago ter izstopil; ob velikem Solnem jezeru in njegovi okolici je nameraval nadaljevati svoja raziskavanja. Ivan pa se je peljal dalje skozi gorske kraje Nevade in Kalifornije, in ko je obstal vlak v San Fran-

cisku, je dospel do svojega smotra. Tukaj je v mestu, ki je med najlepšimi na svetu in leži na polotoku ob globokem, mehkem, od gorovja obrobjenem morskem zalivu. Sledovi strahovitega potresa, ki je porušil mesto pred par leti, so skoro izginili, in nova krasna poslopja iz železa in kamnja so se dvignila na podrtinah. Kmalu je spoznal, da je San Francisko za svetovno trgovino Tihega morja pravitako važen, kakor Novi Jork za svetovno trgovino Atlantskega oceana.

*

*

*

Ivan je ostal v glavnem mestu najskrajnejšega zapada. Kakor je hotel sam, tako se mu godi. Upajmo pa z njim, da si res pridobi nekaj imetja ter se vrne v svojo domovino srečen in zadovoljen, da bo eden onih redkih, ki se vrnejo!

Slovo.

(Po narodni).

„Zbogom, zbogom, drobne ptičke,
zbogom, zbogom, rodni krov!
Ladja čaka, da odplava
preko zelenih valov.

Nič ne jokaj, zlata mati,
nič ne bodi žalostna;
preden se boš nadejala,
zopet, zopet bom doma.“

Tiho, tiho ladja plava,
breg izginja, rodni krov:
pol srca mornarček s sabo,
pol ima tostran valov.

Drago Širok.

